

УДК 330.322

Домбровська Н. Р.

Бандер О. І.

Чортківський навчально-науковий інститут підприємництва і бізнесу
Тернопільського національного економічного університету

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ КЛАСИФІКАЦІЙ КАПІТАЛЬНИХ ІНВЕСТИЦІЙ

У статті досліджено організаційно-методичну базу обліку капітальних інвестицій щодо їх класифікації. Розглянуто загальноекономічну класифікацію реальних інвестицій. Доповнено облікову класифікацію капітальних інвестицій для покращення інформаційного забезпечення управління інвестиційною діяльністю підприємства.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, класифікація, капітальні інвестиції, облік капітальних інвестицій, управління інвестиційною діяльністю.

Постановка проблеми. В умовах сучасних ринкових перетворень актуальними є питання щодо провадження інвестиційної діяльності в Україні. Виключне значення має інвестиційна діяльність, яка пов'язана зі здійсненням капітальних інвестицій, оскільки вона є каталізато-

ром виробництва та створює основи стабільного функціонування й розвитку суб'єктів господарювання. Однак існує низка проблем, пов'язаних з організацією обліку капітальних інвестицій, які залишаються недостатньо розробленими та вимагають вирішення. Класифікація капітальних

інвестицій є основою організації бухгалтерського обліку та достовірного відбиття інформації про них у звітності підприємства, а виокремлення класифікаційних ознак спрямоване на забезпечення користувачів чітко структурованою та релевантною інформацією, здатною впливати на економічні рішення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням проблем організації обліку капітальних інвестицій займалися багато вчених-економістів, зокрема Л.Л. Ігоніна, А.В. Мертенс, А.А. Пересяда, Д.М. Черваньов, В.В. Шеремет.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Водночас досі низка проблем, пов'язаних з організацією обліку капітальних інвестицій, залишається недостатньо розробленою та вимагає вирішення. Серед таких проблем слід назвати відсутність єдиної системної класифікації капітальних інвестицій, що безпосередньо впливає також на організацію їхнього обліку.

Мета статті полягає в узагальненні, доповненні та розширенні знань з обліку капітальних інвестицій щодо їхньої методики, а саме питань класифікації капітальних інвестицій. Результати дослідження сприятимуть стійкому розвитку підприємств та національної економіки загалом.

Виклад основного матеріалу. Інвестиції в об'єкти різних видів ведення бізнесу здійснюються в різних аспектах. В економічній теорії та господарській практиці, що пов'язана з інвестиційним процесом підприємств, використовується значна кількість термінів, що характеризують різні види інвестицій [1, с. 22]. Задля забезпечення ефективності ухвалення управлінських рішень у сфері інвестиційної діяльності, обліку, аналізу, аудиту інвестицій на мікро- та макrorівнях необхідно провести їх систематизацію у вигляді відповідних класифікацій.

Таким чином, викликає науковий та практичний інтерес класифікація інвестицій загалом та капітальних інвестицій зокрема, які наводяться в чинному законодавстві України, сучасній вітчизняній та іноземній літературі. Однак зазначимо, що категорія «реальні інвестиції» та поняття «капітальні інвестиції» часто ототожнюються, хоча в бухгалтерському обліку присутнє поняття «капітальні інвестиції». Слід зауважити, що загально-економічний показник «реальні інвестиції» значно ширше, ніж показник «капітальні інвестиції», який використовується у вітчизняному фінансовому обліку. Основною та єдиною відмінністю між ними є те, що до реальних інвестицій включаються вкладення у матеріальні оборотні активи (виробничі запаси), тоді як інвестування у цей вид активу не включається до складу капітальних інвестицій у фінансовому обліку.

Так, наприклад, чинне законодавство, а саме Податковий кодекс України, поділяє інвестиції на такі види:

1) капітальні інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання будинків, споруд, інших об'єктів нерухомої власності, інших основних засобів та нематеріальних активів, що підлягають амортизації відповідно до норм цього Кодексу;

2) фінансові інвестиції – господарські операції, що передбачають придбання корпоративних прав, цінних паперів, деривативів та/або інших фінансових інструментів; фінансові інвестиції поділяються на:

– прямі інвестиції, тобто господарські операції, що передбачають внесення коштів або

майна в обмін на корпоративні права, емітовані юридичною особою під час їх розміщення такою особою;

– портфельні інвестиції, тобто господарські операції, що передбачають купівлю цінних паперів, деривативів та інших фінансових активів за кошти на фондовому ринку або біржовому товарному ринку;

3) реінвестиції – господарські операції, що передбачають здійснення капітальних або фінансових інвестицій за рахунок прибутку, отриманого від інвестиційних операцій [2].

Хоча ця класифікація має вузьке спрямування та служить для потреб податкового обліку, на наш погляд, вона має низку недоліків:

– не на всі об'єкти нематеріальних активів, згідно з цим Кодексом, нараховується амортизація, отже, ці активи за наведеними визначеннями не можуть бути включені до капітальних інвестицій;

– в цій класифікації відсутні будь-які відомості про придбання інших оборотних активів (виробничих запасів), включаючи цінні папери.

У Законі України «Про бухгалтерський облік і фінансову звітність в Україні» та П(С)БО відсутня чітка класифікація інвестицій, але з урахуванням наявності таких рахунків бухгалтерського обліку, як 15 «Капітальні інвестиції», 14 «Довгострокові фінансові інвестиції» та 35 «Поточні фінансові інвестиції», можна виокремити такі види.

1) Фінансові інвестиції – активи, які утримуються підприємством задля збільшення прибутку (відсотків, дивідендів тощо), зростання вартості власного капіталу або інших вигід від інвестора. Фінансові інвестиції поділяються на поточні та довгострокові. Довгострокові фінансові інвестиції, відповідно до НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» та П(С)БО 12 «Фінансові інвестиції», можна поділити на:

– фінансові інвестиції, які обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств, а саме інвестиції у спільні, асоційовані та дочірні підприємства;

– інші фінансові інвестиції, тобто всі довгострокові фінансові інвестиції, які не обліковуються за методом участі в капіталі інших підприємств.

2) Капітальні інвестиції. Конкретне визначення цього терміна в П(С)БО відсутнє. Якщо ж використовувати характеристику 15 рахунку «Капітальні інвестиції», яка міститься у Інструкції «Про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій», то можна визначити, що капітальні інвестиції – це витрати на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів [3]. Отже, виникає протиріччя щодо того, чим є капітальні інвестиції: активами чи витратами, яке вимагає введення в П(С)БО чіткого визначення капітальних інвестицій.

Найбільш вдалим буде введення такого визначення капітальних інвестицій у П(С)БО: це активи, які утримуються підприємством в результаті понесення витрат на придбання або створення матеріальних та нематеріальних необоротних активів, які не використовуються в операційній та фінансовій діяльності, задля зростання економічної вигоди в майбутньому.

В Міжнародних стандартах бухгалтерського обліку [4, с. 608] інвестиції поділяються на:

- поточні, тобто такі, що легко реалізуються за своїм характером та призначаються для утримання протягом не більше одного року;
- довгострокові, тобто інвестиції, які не є поточними.

Хоча ця класифікація інвестицій є найбільш поширеною в економічних науках, включаючи вітчизняний фінансовий облік в розрізі поділу всіх активів на оборотні й необоротні, саме у МСБО ні до поточних, ні до довгострокових інвестицій не включається вкладення у виробничі запаси підприємства. Таким чином, серед МСБО та всіх видів законодавчих актів, які регулюють вітчизняний фінансовий та податковий облік, є зв'язок класифікації інвестицій (рис. 1) та відсутність включення до інвестицій вкладення в матеріальні оборотні активи (виробничі запаси).

Відомо ще багато класифікацій, розроблених вітчизняними та зарубіжними дослідниками [5, с. 705; 6, с. 34], але найбільшої уваги заслуговує класифікація, подана в роботі І.О. Бланка [1, с. 23] (рис. 2).

На нашу думку, зазначена класифікація є більш широкою, ніж та, що подана у Законі України «Про інвестиційну діяльність».

В економічній та фінансовій теорії принциповою ознакою поділу інвестицій за об'єктами вкладення капіталу вважається виділення реальних та фінансових інвестицій [7, с. 156]. Капітальні інвестиції характеризують вкладення капіталу у відтворення основних засобів, інноваційні нематеріальні активи, приріст запасів товарно-матеріальних цінностей (ТМЦ) та інших об'єктів інвестування, що пов'язані зі здійсненням операційної діяльності підприємства або покращенням умов праці та побуту персоналу [1, с. 343].

Отже, до складу реальних інвестицій, крім вкладень у відтворення основних засобів та приріст ТМЦ, включають інтелектуальні та інноваційні інвестиції [8, с. 9].

Інноваційні інвестиції – це одна з форм реального інвестування, здійснювана задля реалізації технологічних інновацій у практичну діяльність підприємства. Інноваційні інвестиції реалізуються у двох основних формах, а саме через придбання готової науково-технічної продукції та через розроблення науково-технічної продукції [9, с. 231]

Інтелектуальні інвестиції – це вкладення в об'єкти інтелектуальної власності, що впливають з авторського, винахідницького та патентного права, права на промислові зразки й корисні моделі [10, с. 23].

Багато закордонних вчених відзначають, що реальні інвестиції (особливо в розрізі капітальних вкладень) посідають провідне місце в інвестиційному процесі як на рівні національної економіки, так і щодо окремих суб'єктів господарювання, адже збільшуються та модернізуються виробничі потужності підприємства, отже, спостерігається розвиток економіки загалом. Про макроекономічну та соціальну роль останніх говорило багато видатних теоретиків. Наприклад, Д.С. Мілль (1806–1873 роки) в теорії капіталу охарактеризував капітальні вкладення як основу інвестицій, що дає змогу розширити масштаби зайнятості та попередити безробіття [11, с. 109]. Дж.М. Кейнс та його послідовники взагалі вважали зменшення рівня інвестицій основною причиною Великої Депресії 30-х років ХХ століття в США, називаючи найбільш важливим компонентом інвестиції в будівництво [12, с. 347].

Фінансові інвестиції характеризують вкладення капіталу в різні фінансові інструменти, перш за все цінні папери, задля отримання різного виду доходів. Ці цінні папери здебільшого вільно обертаються на фінансовому ринку (фондовій біржі). Фінансові теоретики відзначають, що значення фінансового ринку полягає перш за все в тому, що за його допомогою найбільш важливий ресурс розвитку економіки – збереження (частина суспільного продукту, що не була використана на поточне споживання) – спрямовується на розширення виробничих потужностей, зрештою, підвищення суспільного благоустрою [13, с. 5]. Крім цього, вони вважають, що фондовий ринок є висою формою розвитку товарно-грошових відносин. За гармонійного розвитку, розвинутої інфраструктури, налагодженого правового забезпечення механізмів захисту інтересів усіх учасників ринку, а саме інвесторів, емітентів, посередників, фондовий ринок є потужним прискорювачом економічного розвитку будь-якої країни. Фондовий ринок не може існувати ізольовано від ринку загалом та є барометром суспільного виробництва. На жаль, в Україні фондовий ринок ще недостатньо розвинений.

Надалі більш детально розглянемо класифікацію реальних інвестицій окремих авторів.

Так, в роботі В.В. Шеремета [14, с. 24] залежно від цілей реального інвестування виділяють:

- інвестиції, що призначені для підвищення власного виробництва (інвестиції щодо заміни обладнання, модернізації основних фондів, освіти власного персоналу);

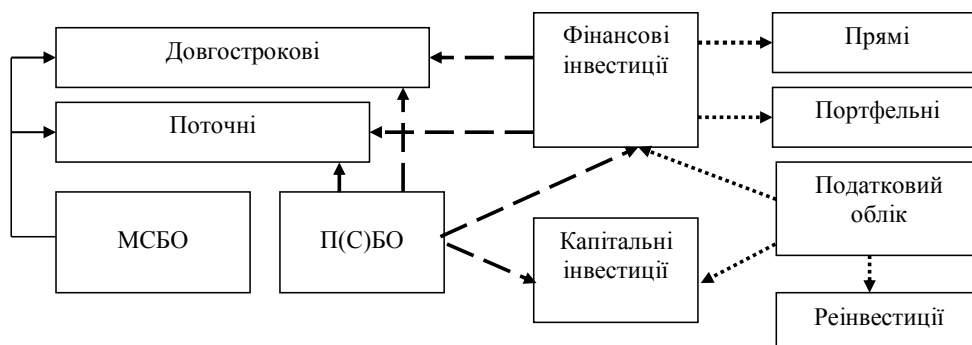

Рис. 1. Зв'язок класифікації інвестицій у вітчизняному фінансовому та податковому обліках, а також МСБО

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [2; 3; 4]

Класифікація інвестицій підприємства	
За об'єктами вкладення капіталу	➤ Реальні інвестиції; ➤ фінансові інвестиції
За характером участі в інвестиційному процесі	➤ Прямі інвестиції; ➤ непрямі інвестиції
За відтворювальною спрямованістю	➤ Валові інвестиції; ➤ реноваційні інвестиції; ➤ чисті інвестиції
За ступенем залежності від доходів	➤ Похідні інвестиції; ➤ автономні інвестиції
По відношенню до підприємства-інвестора	➤ Внутрішні інвестиції; ➤ зовнішні інвестиції
За періодом здійснення	➤ Короткострокові інвестиції; ➤ довгострокові інвестиції
За сумісництвом здійснення	➤ Незалежні інвестиції; ➤ взаємопов'язані інвестиції; ➤ взаємовиключні інвестиції
За рівнем доходності	➤ Інвестиції з високим рівнем доходів; ➤ інвестиції із середнім рівнем доходів; ➤ інвестиції з низьким рівнем доходів; ➤ бездохідні інвестиції
За рівнем інвестиційного ризику	➤ Інвестиції без ризику; ➤ інвестиції з низьким ризиком; ➤ інвестиції із середнім рівнем ризику; ➤ інвестиції з високим рівнем ризику
За рівнем ліквідності	➤ Високоліквідні інвестиції; ➤ середньоліквідні інвестиції; ➤ низьколіквідні інвестиції; ➤ неліквідні інвестиції
За формами власності капіталу	➤ Приватні інвестиції; ➤ державні інвестиції; ➤ змішані інвестиції
За характером використання капіталу в інвестиційному процесі	➤ Первинні інвестиції; ➤ реінвестиції; ➤ дезінвестиції
За регіональними джерелами залучення капіталу	➤ Вітчизняні інвестиції; ➤ іноземні інвестиції
За регіональною спрямованістю інвестованого капіталу	➤ Інвестиції на внутрішньому ринку; ➤ інвестиції на міжнародному ринку
За галузевою спрямованістю	➤ Інвестиції в розрізі галузей економіки

Рис. 2. Класифікація інвестицій за основними ознаками

Джерело: [1, с. 23]

– інвестиції в розширення власного виробництва (інвестиції в розширення можливостей випуску товарів для раніше сформованих ринків збуту в рамках вже наявних виробництв);

– інвестиції у створення нового власного виробництва або застосування нових технологій (інвестиції у створення нових підприємств, реконструкцію нових задля спрямування на нову продукцію та нові ринки збуту);

– інвестиції заради задоволення вимог державних органів управління.

Схожа класифікація міститься в посібнику Л.Л. Ігоніної [6, с. 35] за якою виділяють:

– захисні інвестиції, спрямовані на зниження ризику щодо придбання сировини, комплектуючих виробів, на утримання рівня цін, на захист від конкурентів тощо;

– наступальні інвестиції, обумовлені пошуком нових технологій та розробок, що спрямовані на підтримку високого науково-технічного рівня продукції, яка виготовляється;

– соціальні інвестиції, метою яких є покращення умов праці персоналу;

– обов'язкові, необхідність яких пов'язана із задоволенням державних вимог щодо екологічних стандартів, безпеки продукції, інших умов діяль-

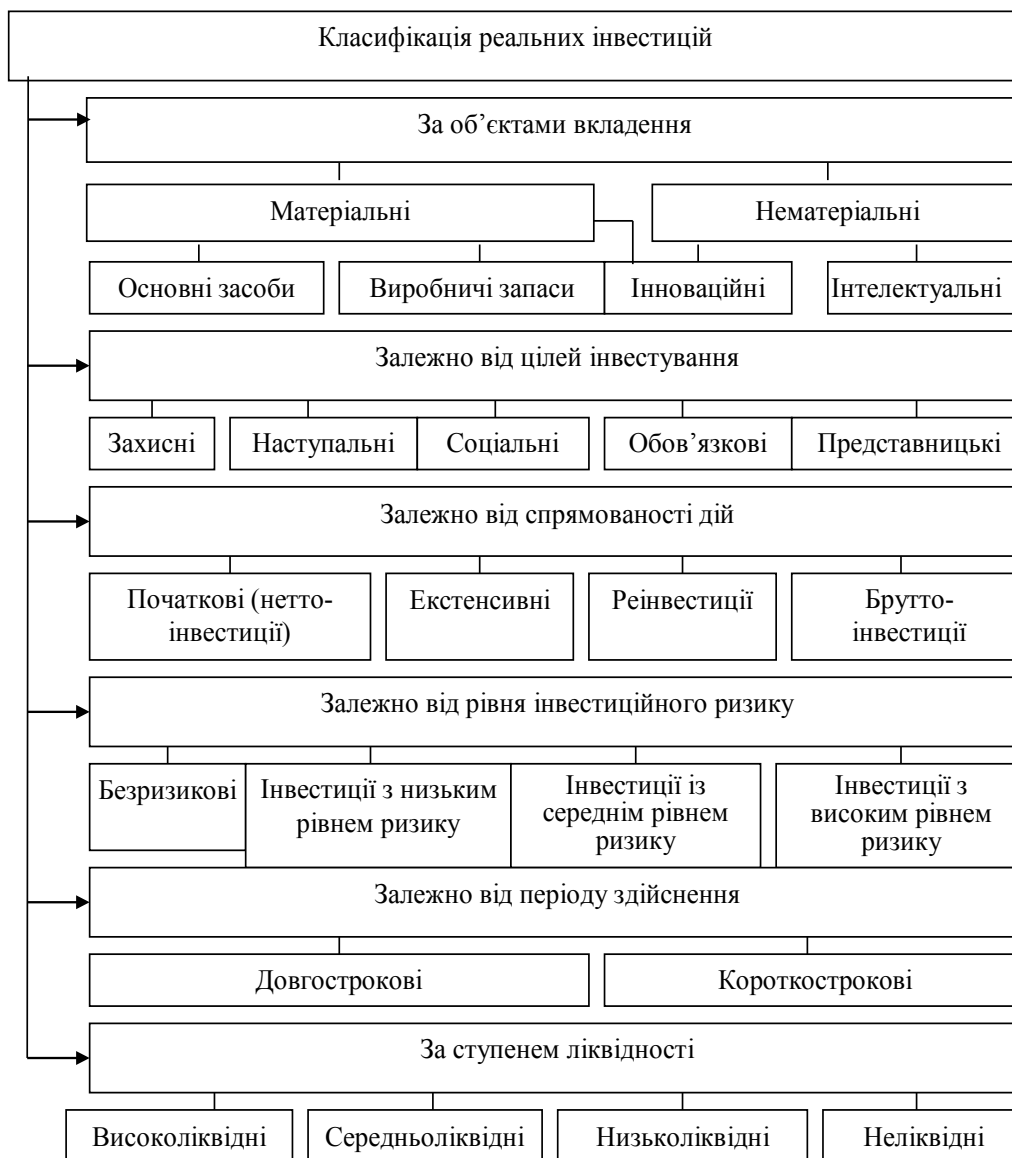

Рис. 3. Класифікація реальних інвестицій

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [1; 5; 6; 14]

ності, які не можуть бути забезпечені лише за рахунок удосконалення менеджменту;

– представницькі інвестиції, спрямовані на підтримку престижу підприємства.

Узагальнююча класифікація реальних інвестицій на основі найбільш важливих для управління інвестиційною діяльністю підприємства класифікацій І.О. Бланка, В.В. Шеремета, Л.Л. Ігоніної та інших авторів матиме такий вигляд (рис. 3).

Зазначимо, що зростання ступеня ризику різних видів реальних інвестицій відбувається в такому напрямі: інвестиції на заміну обладнання – на модернізацію обладнання – на розширення виробництва – на диверсифікацію виробництва – стратегічні інвестиції.

Розглянувши класифікацію інвестицій загалом та реальних інвестицій зокрема, яка зустрічається в більшості економічних наук, перейдемо безпосередньо до облікової. Тим більше, що чітка та повна облікова класифікація інвестицій загалом та капітальних інвестицій зокрема відсутня як у

нормативних актах, так і у спеціальній літературі.

Доповнена класифікація капітальних інвестицій, яка може бути використана в обліковій практиці, наведена на рис. 4.

Дані рис. 3, 4 свідчать про те, що практично економічна класифікація реальних інвестицій може цілком доповнити облікову класифікацію капітальних інвестицій. Виняток становлять лише ознаки «період здійснення» та «об'єкти вкладення», оскільки капітальні інвестиції – це довгострокові й лише довгострокові інвестиції в усі об'єкти реальних інвестицій, за винятком вкладення в матеріальні оборотні активи.

Висновки і пропозиції. Наведені класифікації інвестицій загалом та капітальних інвестицій зокрема сприятимуть покращенню інформаційного забезпечення ухвалення управлінських рішень в процесі інвестиційної діяльності як на мікро- так і на макrorівнях економіки, а також вибору оптимальних методів та джерел фінансування інвестицій.

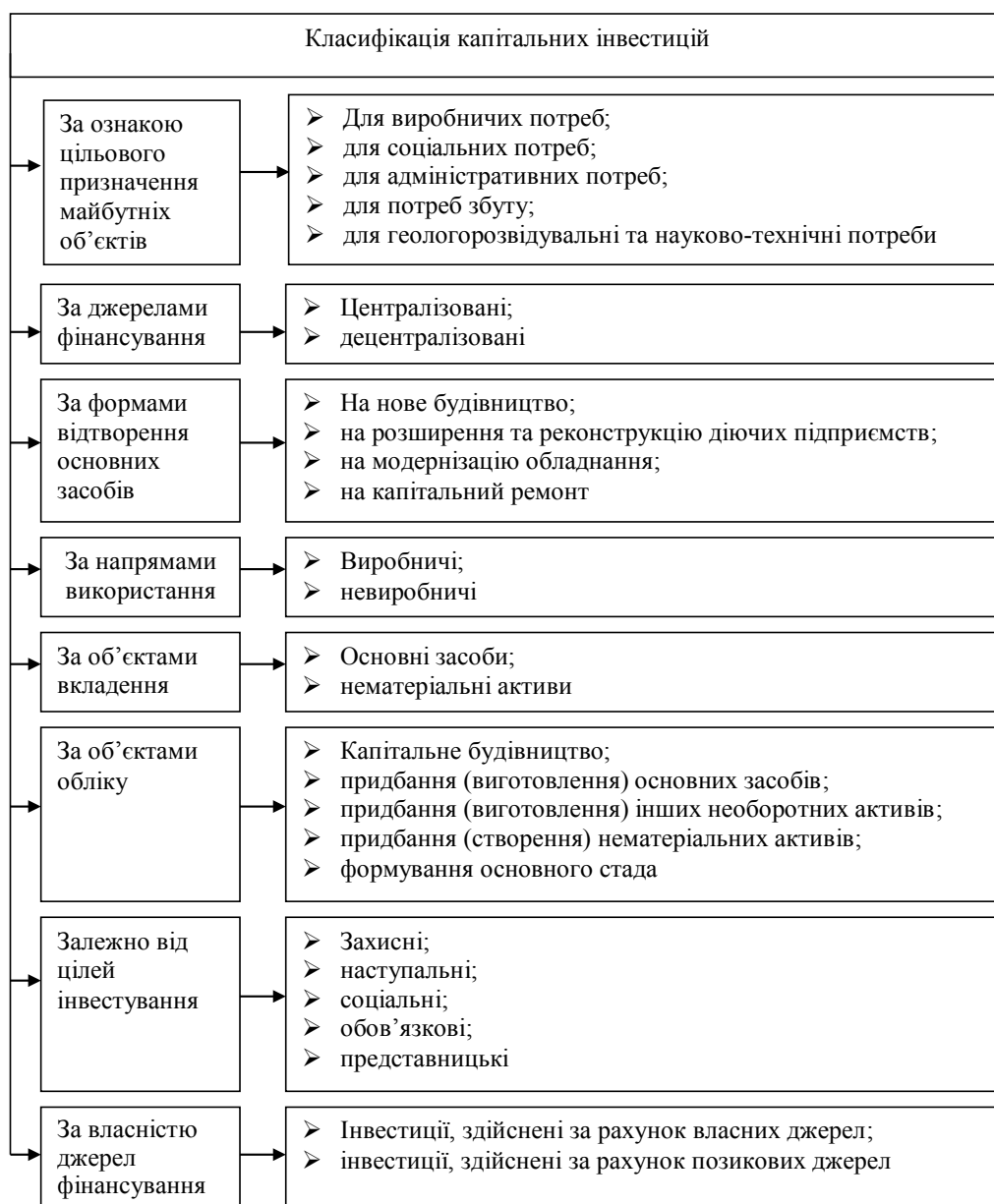

Рис. 4. Класифікація капітальних інвестицій в обліковій практиці

Джерело: сформовано авторами на основі джерел [1; 3; 5; 6; 14]

Список використаних джерел:

1. Бланк И.А. Инвестиционный менеджмент: учебный курс. Киев : Эльга-Н ; Ника-Центр, 2001. 448 с.
2. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року № 2755-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2755-17> (дата звернення: 06.03.19).
3. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30 листопада 1999 року № 291. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0893-99> (дата звернення: 01.03.19).
4. Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку 2000 / пер. з англ. за ред. С.Ф. Голова. Київ : Федерація професійних бухгалтерів і аудиторів України, 2000. 1272 с.
5. Ван Хорн Дж.К. Основы управления финансами / пер. с англ. Москва : Финансы и статистика, 2003. 800 с.
6. Игнатьева Л.Л. Инвестиции : учебное пособие / под ред. В.А. Слепова. Москва : Юность, 2002. 480 с.
7. Макконнелл К.Р., Брю С.Л., Флинн Ш.М. Экономика: Принципы, проблемы и политика / пер. с англ. 19-го изд. Москва : ИНФРА-М, 2013. 1028 с.
8. Пересада А.А. Основы инвестиционной деятельности. Киев : Либра, 1996. 344 с.
9. Загородній А.Г., Вознюк Г.Л. Фінансово-економічний словник. 3-те вид., доп. та перероб. Львів : видавництво Львівської політехніки, 2011. 844 с.
10. Черваньов Д.М. Менеджмент інвестиційної діяльності підприємств : навчальний посібник. Київ : Знання-Прес, 2003. 622 с.
11. Ядгаров Я.С. История экономических учений. Москва : Экономика, 1996. 251 с.
12. Долан Э.Дж. Деньги, банковское дело и денежно-кредитная политика / пер. с англ. В.В. Лукашевича и др. Санкт-Петербург, 1994. 496 с.
13. Мертенс А.В. Инвестиции : Курс лекций по современной финансовой теории. Киев : Киевское инвестиционное агентство, 1997. 416 с.
14. Управление инвестициями / под ред. В.В. Шеремета. Москва : Высшая школа, 1998. 416 с.

Домбровская Н. Р.

Бандер О. И.

Чортковский учебно-научный институт предпринимательства и бизнеса
Тернопольского национального экономического университета

СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ КЛАССИФИКАЦИЙ КАПИТАЛЬНЫХ ИНВЕСТИЦИЙ

Резюме

В статье исследована организационно-методическая база учета капитальных инвестиций касательно их классификации. Рассмотрена общеэкономическая классификация реальных инвестиций. Дополнена учетная классификация капитальных инвестиций для улучшения информационного обеспечения управления инвестиционной деятельностью предприятия.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, классификация, капитальные инвестиции, учет капитальных инвестиций, управление инвестиционной деятельностью.

Dombrovska N. R.

Bander O. I.

Chortkiv Institute of Entrepreneurship and Business
of Ternopil National Economic University

COMPARATIVE ANALYSIS OF CLASSIFICATIONS OF CAPITAL INVESTMENTS

Summary

The organizational and methodical base of accounting of capital investments in the part of their classification is investigated in the article. The general economic classification of real investments is considered. The accounting classification of capital investments is supplemented to improve the information management of the investment activity of the enterprise.

Keywords: investment activity, classification, capital investments, accounting of capital investments, investment management.